

ТАҚЫРЫП 13. Мемлекеттік басқару стилін жетілдіру

Дәріс жоспары (1 сағат)

1. Басқарушылық қызмет стилінің түсінігі, элементтері
2. Қоғамдық қатынастар жүйесіндегі жауапкершілік пен оның заңдық-құқықтық астары
3. Мемлекеттік басқарудағы ұйымдастырушылық пен жауапкершілік дәрежесі – оның тиімділігінің көрсеткіші

Сұрақ 1. Басқарушылық қызмет стилінің түсінігі, элементтері

- ***Басқару стилі*** – жетекшінің бағыныштыларына ықпал ету тәсілдері, әдістері мен формаларының тұрақты жүйесі.
- Негізін қалаушылардың бірі – **Ф.Тейлор** (1856–1915).
- Басқару стилінің 1970–1980 жж. шеңберінде туындауы басқарудағы маңызды кемшіліктер, оның ішінде кадрлармен жұмыстағы кемшіліктермен байланысты болды.
- Жоспарлы-әкімшілік жүйе оның көбінесе өзінің «жоғарыдан» түсірілетін директиваларды қатаң орындайтын жетекшілердің өзге типтерін ынталандыра отырып, білікті кадрларды алшақтатуына әкелді;
- Ал бүгінгі күндері нәтижелі басқару стилінің туындауына жағдай жасалуда.

Басқару стилін анықтау үшін әдетте 2 айнымалы, 2 өлшем қолданылады: **іс-қимыл қарқыны және жағдайлылық деңгейі**

- Іс-қимыл тәсілдемесі зерттеушілермен жетекшінің жеке қасиеттерін емес, оның іс-әрекетінің үлгілеріне қатысты қорытындыларға негізделген
- Екінші өлшем талдау негізі ретінде жағдайды ескерумен байланысты.

2 айнымалылар жиыны басқару стилін зерттеуге қатысты 4 тәсілдемені анықтауға мүмкіндік берді.

1) Көшбасшы қасиеттерін талдауға негізделген тәсілдемелер (көшбасшылық қасиеттер теориясы, Д. Мак-Грегордың Х және У теориясы).

2) Басқару стилін жетекшіге тән іс-қимылдар үлгісінің жиыны ретінде қарастырады (Мичиган университеті мен Огайо штаты университетінің зерттеулері, Блейк және Мутонның басқарушылық торы).

3) Нақты жағдайға байланысты басқару стилін зерттеуді қарастырады (Филлер, Митчелл мен Хаус, Бланшар, Врум, Иеттонның жағдайлық көшбасшылық тұжырымдамалары).

4) Нақты жағдайға байланысты басқарудың жаңа стильдерін зерттейтін жаңа тәсілдемелерді қамтиды (Т.Кононың көшбасшылық теориясы, себеп-салдарлы тәсілдеме, «атрибутивті» теория). Басқару стилінің атауы мн саны неғұрлым алуан түрлі болады, ол XX ғ. 30-40 жж. орын алған саяси процестермен байланысты).

Кесте 1 – Басқару стильдерінің классикалық жіктемесі

Бағыныштылармен өзара әрекеттестік параметрлері	Басқару стилі		
	авторитарлы	демократиялық	нейтралды
Шешім қабылдау	Шешімдер бір ауыздар қабылданады	Шешімдер топта талқыланғаннан кейін қабылданады	Шешімдер өз бетінше немесе басқарма бұйрығы бойынша қабылданады
Шешімді іске асыру тәсілі	бұйрықтар	ұсыныстар, кеңестер	өтініштер
Жауапкершілік қатынасы	Бар жауапкершілікті өзіне алады немесе толығымен бағыныштыларға жүктейді	Ұжымдық жауапкершілік	Өзінен бар жауапкершілікті алып тастайды
Инициативаға деген қатынас	ынталандырылмайды	ынталандырылады	Бағыныштылар қолына беріледі
Білікті кадрларға деген қатынас	Оларды басуға ұмтылады	Оларды максималды пайдалануға ұмтылады	Оларды өз бетінше жібереді
Өз білімінің жетіспеуіне деген қатынас	Кемшілік жоқ	Өзінің біліктілігін үнемі арттырады	Зор мағынаға ие емес
Байланыс стилі	Қашықтықты сақтайды	Достық қатынасты қолдайды	Байланыстан қашқақтайды
Бағыныштылармен қатынастар сипаты	Көңіл-күйге байланысты	Барлығымен әрекет ету манерасы тең әріптес ретінде	Әрекет ету манерасы жұмсақ
Тәртіпке деген қатынас	Қатаң тәртіп	«саналы жеткіліктілік» тәртібінің жақтаушысы	Ресми еркін қатынас
Бағыныштыларға моральдық ықпал ету қатынасы	Жазалаудың міндеттілігі – ынталандырудың басты әдісі	Ынталандыру мен жазалаудың түрлі әдістерін пайдалану қажет	Оған мән берілмейді

Басқару стилінің эволюциясы

- XX ғасырдың 70 жылдарында бүкіл әлемде ескі басқару әдістерін қайта қарап, жаңа әдістерді қалыптастыру үдерісі орын алды, ол халықаралық бәсекенің күшеюі және нарыққа **«шығыс жолбарыстарының»** енуімен байланысты болды.
- Қазіргі уақытта, әсіресе ірі корпорацияларда (Америка мен Еуропада) «жасырын» стиль қалыптасты.
- Жоғарғы басқару буыны неғұрлым жауапты шешім қабылдап, тұтас корпорация өмірін анықтайды, бірақ ол тек қатарлы қызметкерлерге ғана емес, сонымен қатар төменгі және орта буын жетекшілеріне де белгілі емес;
- Бұл офис архитектурасында да көрініс тапты – жекелеген кіру орны (жоғарғы басқарма үшін), жекелеген лифт, толық оқшауланған этаж.
- Бәсекенің дамуына байланысты басқарудың “ашықтық” үдерісі орын алып, басты басқару функцияларының делдалсыз атқарушы органдарға берілуі орын алды. Осылайша ашық басқару стилі қалыптасты.
- Оның ұраны: «Жетекші үнемі қызметшілер қызметін пайдаланады».
- Әлемде тек инициатива мен шығармашылық белсенділік ғана табысқа әкелетіні мойындалды.

Мемлекеттік басқару стилінің элементтері мен формалары:

Мемлекеттік басқару стилінің элементтері:

- а) мемлекеттік билік органдарының нысаналы, функционалды және ұйымдық сипаттамалары. Олар органдардың мемлекеттік басқару жүйесінің иерархиясындағы орны мен құқықтық мәртебесін анықтайды;
- б) басқару органдары іс-әрекетінің құқықтық бекітілген және тәжірибеде қолданылатын формалары, әдістері мен процедуралары;
- в) лауазымды тұлғалардың нақты көрініс табатын жалпымәдени, кәсіби және тұлғалық қасиеттері. Олардың көмегімен басқарудың әлеуметтік-психологиялық тетіктері қалыптасады

Мемлекеттік органдардың жұмыс стилі ртүрлі формаларда көрініс табады:

- Жетекшінің жұмыс мәдениеті,
- Жетекшінің бағыныштыларға қатынасы,
- Басқарушылық еңбек пен әкімшілік процедуралардың өзара қатынасы,
- Іс жүргізу мәдениеті

Сұрақ 2. Қоғамдық қатынастар жүйесіндегі жауапкершілік пен оның заңдық-құқықтық астары

- **Укрепление государственной дисциплины и в целом обеспечение законности в управлении во многом обусловлены качеством решения проблемы утверждения в нашем обществе отношений свободы и ответственности.**
- **Ответственность - условие подлинной свободы**
- **Ответственность в государственном управлении** приобретает особый характер, поскольку многие управленческие решения и действия порождают глубокие социальные последствия, определяют судьбы миллионов людей. А там, где есть власть, предполагающая свободу должностного (действовать "по усмотрению"), там должна быть и большая ответственность

- **Ответственность** - это не только средство, предотвращающее нарушение, восстанавливающее правовые нормы, но и позитивное средство воспитания в человеке внутренних регуляторов поведения, побуждающих его активно действовать в соответствии с объективными требованиями данной ситуации и объективно обусловленными идеалами времени

Кесте 2 – Мемлекеттік басқарудағы жауаптылық түрлері

Жауаптылық түрлері	Мәні
Политическая ответственность	наступает, как правило, за отклонение от согласованных политических программ, целей, решений
Нравственная ответственность	Она не зафиксирована нормативно. Это показатель отношения человека к самому себе, к нормам морали
Юридическая ответственность	наступает за нарушения конкретных норм правовых актов применяется в определенных процессуальных формах уполномоченными органами (должностными лицами) государственной власти и местного самоуправления

Кесте 3 – Құқықтық жауаптылықтың белгілері

Белгілері
с теоретической и нормативной точек зрения наиболее проработана, практически действует
распространяется как на субъекта государственно-административного управления, так и на объект
наступает в случае, если субъект допустил правонарушение
наступает в случае, если объект управления допустил неправомерные действия, поступки, решения, повлекшие нарушение закона
предполагает определение состава правонарушения, наличие вины
основана на зависимости меры ответственности от причинно-следственных связей содеянного проступка или преступления
всегда связана с применением санкций

Кесте 4 – Құқықтық жауаптылықтың түрлері

Құқықтық жауаптылық түрлері	Мәні
Тәртіптік	связана с нарушением правил (норм) труда, трудового распорядка и исполнения государственной должности. Дисциплинарные взыскания накладываются, как правило, вышестоящим руководителем (должностным лицом) в порядке подчиненности; имеют определенный срок действия, могут сниматься
Әкімшілік	проступок, посягающий на государственный или общественный порядок, собственность, права и свободы граждан, на установленный порядок управления, противоправное, виновное (умышленное или неосторожное) действие или бездействие, за которое законодательством предусмотрена административная ответственность. Административный проступок имеет следующие признаки: антиобщественность, противоправность, виновность, наказуемость деяния
Қылмыстық	один из видов <u>юридической ответственности</u> , основным содержанием которого выступают меры, применяемые <u>государственными органами</u> к лицу в связи с совершением им <u>преступления</u>

Қазақстандағы тәртіптік жауаптылық

- Еңбек қызметінде тәртіптік жауапкершілік деген түсінік бар. Бұл жұмыскерге оның еңбек міндеттерін орындамағаны үшін немесе тиісінше орындамау үшін жұмыскерге тәртіптік жаза шарасын қолдану. Жұмыс беруші [Еңбек кодексінің](#) нормаларына сәйкес тәртіптік жұмыскерді тәртіптік жауапкершілікке тартуға құқылы. Оның себебі мыналар болуы мүмкін, мысалы, жұмысқа жүйелі түрде кешігу, негізді себепсіз жұмыс орнында болмау, жүктелген міндеттерді орындамау және т.б., яғни жұмыс беруші және жұмыскер арасындағы еңбек қатынастары негізінде туындаған міндеттер

Тәртіптік жазаның түрлері

- ескерту;
- сөгіс;
- қатаң сөгіс;
- еңбек шартын бұзу.

Тәртіптік әрекетті жасауда тәртіптік жаза шаралары ретінде еңбек шарты бұзылуы мүмкін. Бұзу себептері ретінде келесі әрекеттер қызмет етуі мүмкін

- жұмыскердің үш сағат ішінде немесе одан артық сағат қатарынан бір жұмыс күнінде негізді себепсіз болмауы (жұмыс ауысымы);
- жұмыскердің жұмыста алкогольдік, нашақорлық, психотроптық, токсикоманиялық мас жағдайда болуы;
- тиісті актімен расталған алкогольдік, нашақорлық, токсикоманиялық мас болу жағдайын тудыратын заттарды қолдану айғағын анықтау үшін медициналық куәландырудан өтуден бас тарту;
- ауыр салдарларға, соның ішінде өндірістік жарақаттар және апаттарға әкелуі мүмкін немесе әкелген көліктегі қозғалыс қауіпсіздігі немесе өрт қауіпсіздігі немесе еңбекті қорғау ережелерін жұмыскердің бұзуы;
- жұмыскердің жұмыс орнында сот қаулысымен немесе заңды күшіне енген үкімімен бөгденің мүлкін ұрлау (соның ішінде ұсақ), оны қасақана жою немесе зақымдағаны үшін;
- егер осы әрекеттер немесе әрекетсіздіктер оған жұмыс беруші тарапынан жүктелген сенімді жою үшін негіз болса, ақшалай немесе тауарлық құндылықтарға қызмет көрсететін жұмыскердің айыпты әрекеттер немесе әрекетсіздіктер жасауы;
- тәрбие жұмыстарын орындайтын жұмыскердің аталмыш жұмысты жалғастырумен сәйкес келмейтін адамгершілікке жат әрекеттерді жасауы;
- жұмыскердің оған еңбек міндеттерін орындаумен байланысты белгілі болған мемлекеттік құпияларды және өзге заңмен қорғалатын құпияларды құрайтын мәліметтерді жария етуі;
- тәртіптік жазасы бар жұмыскердің еңбек міндеттерін негізді себепсіз қайта орындамауы немесе қайтадан тиісті тиісті емес орындауы;
- егер түпнұсқа құжаттар немесе мәліметтер басқа жұмысқа ауысу немесе еңбек шартын жасауда бас тарту үшін негіз болып табылса, жұмыскердің жұмыс берушіге басқа жұмысқа ауысуға немесе еңбек шартын жасауда қасақана жалған құжаттар немесе мәліметтер ұсынуы;
- жұмыс берушінің материалдық шығынына әкелген жұмыс берушінің атқарушы органының

**«Әкімшілік құқық бұзушылық туралы»
ҚР 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V Кодексі**

**28-бап. Әкімшілік
жауаптылыққа
жататын тұлғалар**

- 1) әкімшілік құқық бұзушылық аяқталған немесе оның жолын кескен кезде он алты жасқа толған, ақыл-есі дұрыс жеке тұлға;
- 2) заңды тұлға жатады

41-бап. Әкімшілік жаза түрлері:

- 1) ескерту жасау;
- 2) әкімшілік айыппұл;
- 3) әкімшілік құқық бұзушылықты жасау құралы не нысанасы болған затты, сол сияқты әкімшілік құқық бұзушылық жасау салдарынан алынған мүлікті тәркілеу;
- 4) арнайы құқықтан айыру;
- 5) рұқсаттан айыру немесе оның қолданылуын тоқтата тұру, сондай-ақ тізілімнен алып тастау;
- 6) қызметті тоқтата тұру немесе оған тыйым салу;
- 7) заңсыз тұрғызылып жатқан немесе тұрғызылған құрылысты мәжбүрлеп бұзу;
- 8) әкімшілік қамаққа алу;
- 9) шетелдікті немесе азаматтығы жоқ адамды ҚР шегінен әкімшілік жолмен шығарып жіберу.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі

ҚР Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V

11-бап. Қылмыс санаттары

- 1. Қылмыстар сипаты мен қоғамға қауіптілік дәрежесіне қарай онша **ауыр емес қылмыстар, ауырлығы орташа қылмыстар, ауыр қылмыстар және аса ауыр қылмыстар** деп бөлінеді.
- 2. Жасалғаны үшін осы Кодексте көзделген ең ауыр жаза бас бостандығынан айыру екі жылдан аспайтын қасақана жасалған іс-әрекеттер, сондай-ақ жасалғаны үшін осы Кодексте көзделген ең ауыр жаза бас бостандығынан айыру бес жылдан аспайтын абайсызда жасалған іс-әрекеттер онша ауыр емес қылмыстар деп танылады.
- 3. Жасалғаны үшін осы Кодексте көзделген ең ауыр жаза бас бостандығынан айыру бес жылдан аспайтын қасақана жасалған іс-әрекеттер, сондай-ақ жасалғаны үшін бес жылдан астам мерзімге бас бостандығынан айыру түріндегі жаза көзделген абайсызда жасалған іс-әрекеттер ауырлығы орташа қылмыстар деп танылады.
- 4. Жасалғаны үшін осы Кодексте көзделген ең ауыр жаза бас бостандығынан айыру он екі жылдан аспайтын қасақана жасалған іс-әрекеттер ауыр қылмыстар деп танылады.
- 5. Жасалғаны үшін осы Кодексте он екі жылдан астам мерзімге бас бостандығынан айыру, өмір бойына бас бостандығынан айыру немесе өлім жазасы түріндегі жаза көзделген қасақана жасалған іс-әрекеттер аса ауыр қылмыстар деп танылады.

15-бап. Қылмыстық жауаптылыққа жататын адамдар

- 1. Қылмыстық құқық бұзушылық жасаған уақытта он алты жасқа толған есі дұрыс жеке тұлға қылмыстық жауаптылыққа жатады.
- 3. Егер кәмелетке толмаған адам осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген жасқа толған болса, бірақ психикасының бұзылуына байланысты емес психикалық дамуы жағынан артта қалуы салдарынан қылмыстық құқық бұзушылық жасаған уақытта өзінің әрекеттерінің (әрекетсіздігінің) іс жүзіндегі сипаты мен қоғамға қауіптілігін толық көлемде ұғына алмаса не оларға ие бола алмаса, ол қылмыстық жауаптылыққа жатпайды.
- 4. Қылмыстық құқық бұзушылықтар жасаған адамдар шығу тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, сеніміне, қоғамдық бірлестіктерге қатыстылығына, тұрғылықты жеріне немесе өзге де кез келген мән-жайларға қарамастан заң алдында тең.
- 2. Қылмыс жасаған уақытта он төрт жасқа толған адамдардың адам өлтіргені ([99-бап](#)), денсаулыққа қасақана ауыр зиян келтіргені ([106-бап](#)), ауырлататын мән-жайлар кезінде денсаулыққа қасақана ауырлығы орташа зиян келтіргені ([107-баптың](#) екінші бөлігі), зорлағаны ([120-бап](#)), террористік топ құрғаны, оған басшылық еткені және оның әрекетіне қатысқаны ([257-баптың](#) бірінші және екінші бөліктері), ауырлататын мән-жайлар кезінде өлген адамдардың мәйіттерін және олар жерленген жерлерді қорлағаны ([314-баптың](#) екінші бөлігі) және көлік құралдарын немесе қатынас жолдарын қасақана жарамсыз еткені ([350-бап](#)) үшін қылмыстық жауаптылыққа жатады.